

Contulit, hic retinet scriptus, qui cernitur albus.
 Sancti Vincenti, nec non sancti Benedicti
 Ecclesiam struxit, cellam infirmisque paravit
 A fundamentis instauravit paradisum :
 Altaris Petri tabulam componere fecit,
 Thuribula ex argento etiam conflare gemella,
 Librum Evangelii, sancti Vitamque Richari,
 Ipsius studium mero argento decoravit.
 Est et Episto-liber-larum, atque Evangeliorum
 Ipsius argento quem industria nempè paravit.
 Ipsius atque calix studio præclarus haberi
 Cernitur, adjuncta sibimet cum lance decenti
 Præter et hunc alius, quem in missis semper habebat :
 Unum dorsale, et tria pallia quam pretiosa.
 Terras servavit pervasas, atque redemit :
 Sicut Noguerras, Gaspannas, et Drusiacum,
 Gubrenti ecclesiam, Frocort, Montisque Rochonis,
 Ecclesiam Sacri-campi, discrimine diro,
 Dum plures trahitant, ut pars contraria vincat,

A *Detractus multis multa et perpressus iniquis.*
Quæ supra retuli, nec non quam plura peregit,
Actum sic ut sit Domini scientia novit :
Excedunt libri numerum quos ipse novavit,
Insuper excedunt numerum quos ipse refecit
Talibus atque aliis celestis præmia regni,
Ut spes est, meruit, lector, quod posse monemus,
Ultimus ipstus fuit hic finis studiorum.
Ecclesiam sanctæ refecit moriendo Mariæ,
Cujus apud Dominam nobis suffragia prosint.
Ergo horum revocatori sint præmia vitæ :
Damnetur, cujus studio hæc neglecta peribunt

B 24. Is ipse honorabilis vir posteritati consulens
 descripsit catalogum rhythmicum de Patribus sancti
 hujus loci, non quidem omnes designans, sed tan-
 tummodo illos memorans quorum nomina vel
 chartæ, vel quælibet pittaciola insinuare videbantur,
 vel etiam Vita sancti Richarii specialiter notificabat.
 Hæc quidem honorabilis Angelrannus.

VITA SANCTI RICHARII

ABBATIS CENTULENSIS PRIMI

Metrice descripta ab INGELRAMNO scholastico ipsius sancti monacho.

(Edidit Dom MABILL. Act. SS. Bened., II, 261.)

MONITUM.

Post Alcuinum (*De Vita S. Richarii. — Vide inter Opera Alcuini, Patrolog. t. CI, col. 681*) adducimus Ingelramnum seu Angelramnum nusquam editum, primum monachum, deinde abbatem Centulensem in eunte sæculo XI, qui præcipiente sibi venerabili suo quondam magistro, domno scilicet Fulberto Carnotensi episcopo (inquit Hariulfus in Chron. lib. IV, cap. 8) *almisui confessoris Christi Richarii Vitam, ab antiquis compendiose descriptam, versu heroico jucundiorum fecit, nihil pene extrinsecus addens, sed eundem sensum per omnia repræsentans.* Ingelramnus carmen suum divisit in libros quatuor. In primo purum putum Alcuinum (si metri formam excipias) exhibuit, ut capita capitibus conferenti perspectum erit. Cur verò Ratbertum, si forte de Richario scripserat, prætermisisset? In secundo ac tertio libris Miracula S. Richarii ab vetusto auctore exarata, in quarto Relationem S. Richarii versibus reddidit.

S. Richarium VI Kalend. Maii memorat præter Wandalbertum Usuardus his verbis: *In pago Pontiro S. Richarii presbyteri et confessoris.* Pontivensium regio, vulgo *le Ponthieu*, tractus est Picardiæ intra fines Ambianensium, Morinorum, et Neustrianorum, cujus tractus caput Abbavilla, Abbeville, a qua duabus leucis orientem versus distat Centula seu Centulum oppidulum, ubi Centulense monasterium, utrumque nunc S. Richarii (*Saint-Riquier*) nomine insignitum, ad Scarduonem rivulum, quem loci incolæ vulgari nomine *la rivière aux Cardons* appellant. Magna fuit quondam istius cœnobii dignitas, præcipue a tempore S. Angilberti abbatis, qui in suo cœnobio *monachos trecentos, centumque pueros inibi erudiendos, ac Laudem perennem instituit* (Hariulfus in Chron., lib. II, c. 11). Illic floruerunt abbates dignitate ac religione præstantissimi. S. Angilbertus Caroli Magni gener, qui tres ecclesias Laudi perpetuæ (*Ibid.*, c. 8), primam in honorem S. Salvatoris ac S. Richarii, alteram S. Mariæ, tertiam in honorem S. Benedicti consecravit; Nithardus, Angilberti filius ac successor, aut certe Ludovici, si Petavio in Sytagmate Nithardi credimus; Helizaclor; post Helricum *abbas sanctissimus*; post Ribbodonem Ludovicus *ex regali prosapia oriundus*; Bruno Jolus *gloriosissimi regis Caroli, Calvi scilicet, avunculus*; atque (ut taceamus Heligaudum ex comite monachum et abbatem, ac Guelfonem *abbatem sanctissimum*) Karlomannus ipsius gloriosissimi regis Caroli filius. Paulo post regimen Karlomanni dirutum est a barbaris cœnobium; cui restaurato post Ingelardum

INCIPIT VITA.

Vita Patris sancti versu descripta Richari,
 Ipsius famulus quam sibi composuit
 Abba Ingelramnus, necnon miracula plura
 Vita acta gessit quæ per eum Dominus.
 Solers, o lector, quamvis sint schemate vili,
 Ne pigeat nostros versiculos legere.
 Plurima perpendes fuerint quæ digna flagellis :
 Attamen utile in his invenies aliquid.
 Cum vitium agnosces, ipse emendare memento,
 Utile pertracta quo utilis ipse fias.
 Ingenito Patri, genitæ sit gloria Proli,
 Sit sancto amhorum gloria Spiritui.

INGELRAMNUS SCHOLASTICUS FULBERTO EPISCOPO

Dono totius prudentiæ, divinæ scilicet atque humanæ, debriato sufficienter et sobrie, FULBERTO præceptori et domino INGELRAMNUS, monachus ipsius scholasticorum vilissimus, ad quam vocamur Divinitatis cognitionem.

Super nostro profectu quem amplius te gaudere oporteat, qui nobis ut aggrediamur grandia, paterno affectu sollicitudinem impendere non cessas? Nos tamen dediti pigritiæ, quod utile sapiamus aliquid, vixdum valenus promere. Unde fit ut quia ut lucratur talentum expendere nolumus, nedum mereamur audire *Euge* delectabile, cum inutili servo subimus damna defossæ pecuniæ. Nostris denique culpis promerentibus agitur, quod præpeditus pluribus negotiis minus te præbes nostris aspectibus. Quia in re licet tuæ sanctitatis non minuatur constantia, nostra tamen juste punitur negligentia : ut qui pro-

A ferenda occultamus, his quæ opus sunt scire careamus. Quod vitium taciturnitatis formidans incurere, non parvæ materiæ mihi pondus imposui, videlicet Vitam S. Richarii describere metricè : in qua quomodo fuerat edita rhetorico stylo diligenter et lucide; nihil addere vel minuere decrevi, metro duntaxat scriptoris dicta rependens. Quod ut facerem, non me fingendi nova constrinxit impossibilitas, verum persuasit imitatio carminis quorundam venerabilium ex Divinitate canentium : qui refugientes ad inventiones novas, sacræ Scripturæ simpliciter repræsentare sententias. Quorum labor meo iudicio nequaquam deputandus est super alienum fundamentum ædificatio, sed magis divinorum miraculorum officiosissima recitatio. Singulis igitur principii quatuor librorum quos edidi, singulos prolegos inserui, ob hoc solum ut in his postularem veniam mihi poetæ novo, cum invenirentur multa quæ possent adnotari vitio. Quod opusculum quia tuo labore faciente confinxi, tuæ correctioni devovi; neque id passus sum proferre palam, donec tui favoris dignaretur clementia. Ergo munus oblatum suscipere ne reneue; aures pias inutili carmini commolare ne refuge, ut in hoc etiam laudis tuæ cumulus accrescat, dum futura noverit ætas habuisse te discipulos alicujus utilitatis idoneos. Quod si impetrare mereor, id negotii nostris conscholasticis manda : sunt etenim digni illorum quidam, quorum auctoritati præbeatur credulitas.

PROLOGUS PROPOSITIONIS.

Expendit quoties devotio Christicolarum
 In sanctis laudes : quis laudatur nisi Christus?
 Nempe quid ipsius dono fecere refertur.
 Ecclesiastica laus quapropter continuari
 Debet, et assiduus fieri concentus in hymnis,
 Non tantum vocis, verum modulamine cordis.
 Hæc equidem Domino sanctisque placere probatur.
 Utile præterea sanctorum scribere gesta.
 Namque beatorum dum transit vita per aures
 Corporeas, animus divino ardescit amore,
 Ac se deposito consortem tegmine carnis
 Exoptat, quorum miratur lucida facta.
 Vitam Richarii, quapropter scribere sancti
 Aggredior metro, quo illi qui carmine gaudent
 Hanc habeant : prosam quos plus delectat habere,
 Illam quam nostri quondam fecere priores.

C Longo sed spatio sancti caruit quia claustrum
 Scriptorum studio; quamvis perplura patrasset,
 Ac si non fuerint, omnino facta silentur.
 At postquam ingenii nostri scintilla reluxit,
 Gratia quam Domini succenderat omnipotentis,
 Pastor præfatus fecit miracula si qua,
 Juxta quod potui, curavi tradere chartis.
 Pondera et ut nostri fierent majora libelli,
 Hæc illis junxi quæ industria prisca notavit.
 Nec cupidus laudis (mens est mihi conscia testis)
 Hoc opus incæpi : cupiens sed scire futuros
 Pastorem nostrum tales habuisse clientes,
 Qui, etsi imperfecte, sapuerunt ludere versu.
 Sed tres antiquo quia sunt in codice libri (18),
 D Hunc numerum metrum contendit reddere nostrum :
 Quas etiam metas illi noscuntur habere,

Quæ sancti meritis nostris sunt gesta diebus,
Aggredior librum reliquis superaddere quartum.
Non bene compositos notet et ne forte quis illos,

A In studio memet fateor cum fingere cœpi,
Ternos annorum nondum implevisse dierum (19).

PROLOGUS INVOCATIONIS.

Auctor perpetuæ lucis largitor et index,
Æternum tibi qui Natum ingenitus genuisti,
Per quem fecisti quidquid subsistit in orbe,
Perlustras totum sancto qui Flamine mundum,
Quem credunt cuncti retinet quos ordo fidelis;
Sic personarum distinctum nomine terno,
Simplex ut Deitas maneat tibi semper et una;
Monstras antiquis typica qui lege beatis
Quæ reserat sumens Jesus de Virgine carnem;
Menti infunde meæ donum cœlestis benignus,
Osque reple laude, ut possim cantare decenter
Quæ per Richarium gessisti mira beatum.
Sicut enim errorem sequitur cui tu via non es;
Sic quisquam sine te poterit nil dicere de te.
Voce quidem novi te commonuisse prophetæ
Dilatetur ut os, quia sis implere paratus.
Ad succlamandum quapropter præparo linguam:
Da gustare mihi quam sis bonus atque suavis,
Ut valeam pastus tanta dulcedine verbum
Eructare bonum, canere et magnalia regis
Cuncta gubernantis, qui nos de fauce leonis
Eripuit tetri, cujus pietate soluti
A vinculis mortis, cœli super astra levamur.
Nutu namque tuo cœlum voluntur et astra,
Tendit ad alta ignis, terrarum pondus ad ima,
In mare cunctarum cursus festinat aquarum:
Omnia claudit hiems, solvuntur et omnia vere,
Æstatis fervor terrarum semina siccata,
Decutit arboribus fructus autumnus honorem:
Noscitur atque nihil naturæ in rebus haberi,
Quod præceptorum contemnat jussa tuorum.
Errores cunctos da me vitare nocivos,
Ut pateat, juce te, semper mihi semita vitæ.

I. Quod sanctum patres genuerunt religiosi.

Si quis Francorum studiosè gesta priorum
Scrutiatus fuerit, discet bellando frequenter
Primos barbaricas reges superasse catervas;
Sicque Dagobertus regnum tenuisse quiete,
Dici ut pacificus posset Salomonque secundus.
Ipse manu larga populis popularia dona
Præbuit, et dignum Christi servis famulatum.
Pluribus inque locis terræ cœpere coloni
Tunc ædes fundare sacras, et religiosos
Accevit Domino populis. Quo tempore fulgens
Lucifer astriferas sicut resplendet in auras,
Claruit in villa claris e patribus ortus,
Laribus a centum fuerat quæ Centula dicta,
Charum Richarius cunctis et amabile pignus:

Moribus in sanctis permansit denique constans,
Ut laicus vitæ gereret præsentia sanctæ.

II. Arripuit callem quibus erudiantibus arctum.

Tunc et Pontivus meruit splendescere pagus
Forte sacerdotum radians fulgore duorum:
Nomen majoris quorum fuerat Carbocus,
Egregios meritis quos misit Hibernia nobis.
B Ex ipsis populus temnens audire salutem,
Non recipit digne, digno nec tractat honore,
Sed magis a propriis cœpit depellere metis.
Quorum crudelis sanctum violentia movit
Richarium, et justos rapiens a plebe feroci
Hospitium tribuit, tenuit, fovitque benigne,
Disponente Deo, quo salvarentur utrique.
Succensusque diu divino lumine lychnus
Nec claudi valuit, radios sed in ampla tetendit.
Namque peregrinos postquam suscepit in ædem,
Ipsis corporeos sumptus largitur ab ipsis
Sollicitus vitæ capiens compendia sanctæ.
Nec tellus sterilis percepit semina verbi:
Sed menti inseruit, carnis quod sumpsit ab aure,
Quamplura et Christi portavit ad horrea grana.

C III. Qualiter exactæ deflevit crimina vitæ.

Sic quoque magniloquum sancta ratione virorum
Cœlestique simul tactus spiramine sanctus,
Mente pia propriæ pandit peccamina vitæ;
Atque juventuti si quid vitiosa voluptas
Contulerit culpæ, lacrymarum flumine tersit,
Hospitiumque Deo quia sub specie famulorum
Præstitit, ipsius fuit a pietate receptus.

Extunc sumpsit enim primordia religionis,
More et apostolico postponens posteriora
Prudenter sese rapiebat in anteriora:
Versiculiq; memor Psalmistæ vaticinantis,
Qui transire refert a virtute ad virtutem
Electos, Dominum ut quivisset adire deorum.

D IV. Quod pollens multa est factus virtute sacerdos.

Post se carnali tantum frenavit ab esca,
Ut corpus potius nutriret quam satiaret
Lassatum longis jejuniis robore panis
Conjuncti cineri, lacrymis aucto quoque potu.
Hocque cibo tentus, carnem servire coegit
Spiritus, pugnans aeris nec percussit auras,
Sed corpus fregit, sub servitiumque redegit:
Doctrinæ Christi lator ne forte futurus,
A quoquam ex aliquo posset reprobari actu.

His igitur multisque aiiis prorebus auctus,
Sancta sacerdotis sic ad fastigia venit:

Congruus hoc tanto quo non caruisset honore,
 Hunc famulus Christi fructu pietatis adornat,
 Hunc præceptorum geminum donavit honore,
 Hunc quæ sunt Domini demonstrans amplificavit :
 Cultor et ut sapiens divino vomere sulcans,
 Sentes peccati de Christi vulsit agello,
 Atque salutiferum roravit mentibus imbrem.
 V. *Quod prior implevit quæ alios facienda docebat.*
 Quo fuso, pietas Domini nec defuit alma :
 Quippe fidem nostræ fecit succrescere gentis
 Unde Dei servus charus cunctis et amandus
 Exstitit et merito. Quoniam non dignus honore
 Esset, mellifluo qui quod sermone docebat,
 Prævius hoc sacro monstrabat signifer actu?
 Si quid et a populo doctrinæ in stipe recepit,
 Illud egenorum delegit sumptus ut esset.

Quin etiam vitæ venturæ ductus amore
 Decrevit lucem non sollicitare sequentem.
 Creditor o felix, o vir recolende per ævum,
 Dum præstas parvum, cæli qui regna lucraris !
 Denique solamen miseris, tectum peregrinis
 Exhibuit, viduis tutor fuit atque pupillis ;
 Ut Job pes claudis, oculus quoque lumine demptis.

VI. *Quod miseros fovit, rigidos dureque domavit*
 Nec despexit opem laceris conferre leprosis :
 Sed promptus lavacris ipsorum membra refovit,
 Intrat in hæc etiam post illos ipse lavandus.
 Quidque Propheta pio quondam præceperat ore,
 Frangere qui panem jubet esurientibus, atque
 In tectum Christi conducere mandat egenos,
 Ille Deo plenus surda non sumpsit ab aure.
 Nec sibi conjunctis tantum solatia carnis,
 Sed recreans animos, impendit verba salutis :
 Et solabatur sicut pietate misellos,
 Dura sic domuit sub conditione superbos.
 Nec foris humanus valuit devincere terror,
 Interius Christi quem perlustraverat ardor.
 Non fuit a vento quæ turbaretur arundo,
 Posset ut ullius lingua fallente reflecti :
 Semper sed solide sistens bonitatis in arce,
 Humano sese tempit reprehendier ore.

Sic Domino plebem, et Domini sibi junxit amorem.

VII. *Quod tribuit, sibi nil retinens, oblata misellis.*
 Hujus et a populo sancti devotio sancta
 Postquam conspicitur, colitur, veneratur, amatur,
 Donatur donis. In eum [*lege in eo*] dilectio duplex
 Sed quoniam fuerat, partim dispersit egenis
 Hæc eadem, partim captos ex hisque redemit.

Namque diabolicis alios erroribus actos
 In culpam, solvit vitæ documenta ministrans,
 Mundantis dominis retributo et munere digno
 Plures servili positos sub lege redemit,
 Ut possent animæ primi gaudere salute,

Ferre jugum Domini fieret leve atque secundis

VIII. *More prophetarum implevit quod Spiritus illum.*

A Promptus ad indoctos satagit transire Britannos,
 Illustrans patriam variis erroribus atram.
 In qua per spatium dum longi temporis ipse
 Stat non segnīs in his quæ sunt divina docendis ;
 Illius in mentem fertur venisse repente,
 Servos in patria quosdam quia liquerat ista
 Nondum libertos ex consuetudine factos.
 Ad socios, inquit, se hoc percutiente dolore :
 Heu ! nos solliciti dum festinamus ad istos,
 Servili proprios sub conditione legatos
 Liquimus in patria, novi cito quos morituros.
 Littus quapropter quam festinanter adite,
 Undas atque maris certatim carpente remis,
 Mittentesque manum famulos absolvite nostros.

Haud secus ac jussit patrans rite ministri
 B In patriam veniunt sancti sanosque clientes
 Inveniunt, donant ac libertatis honore.
 Qui facti ingenui, revoluto tempore parvo,
 Dixerat ut sanctus, ponunt habitacula carnis.
 Ingens o Domini quanta est clementia Christi !
 Qui famuli in mentem sævit pietatis amorem,
 Finem servorum monstravit quique propinquam.
 Huic ne de propriis periisset opus miserantis,
 Nec gravitatis onus morientibus imposuisset.
 Extunc qui nullum sub se retinere volebat,
 Sed sibi subjectos studuit dissolvere cunctos,
 In propriis durus ne censeretur haberi,
 Externis mitem qui se præbere parabat :
 Quodque salute lucrum collegerat ex aliorum,
 Per pietatis opus posset cumulare suorum.

C IX. *Quam fuerit constans rediens a parte Britannum.*
 Doctrinæ agresti qui postquam pabula plebi
 Contulit, ad patriam properat remeare relictam :
 Messoris cupidi morem ne forte sequendo,
 Quærere in alterius gaudet dum præmia messe,
 Perderet ipse manu propria quam severat ipsam.

Christi et in obsequiis tanto flagravat anhelus,
 Quanto diem prope cognovit sibi muneris esse.
 Denique jejunans vires carnis macerabat,
 Afflixit semet vigilans, munivit et orans,
 Consolidavit spe, fidei præcinxit et armis,
 Nullius atque malis motus maledicta rependit.
 Non sprevit quemquam, nullum decepti adulans.
 Scilicet ut vitæ callem prior ingrederetur

D Actu, quem plures sancto sermone docebat.
 Sic galea tectus, cinctus gladioque salutis,
 Undique justitiæ circumdatus atque lorica,
 Sanctæ etiam fidei tutus munimine scuti,
 Ad bellum vivax antiquum vadit in hostem,
 Illius ac pellens ardentia tela frequenter
 Vicit, et Ecclesiæ Christi spolia ampla reduxit.
 Ipsi tanto magis hosti metuendus iniquo,
 Utilis humanis quantum meruit fore [*esse*] causis,
 Nam sibi non solum, sed multis subveniebat.
 Denique multorum juste celebratur ab ore,

Indoctos etenim cœesti pascere pane
 Ne quisquam dubitet, signo quod prævalet omni.
 Quamvis dum tempus, dum convenientia rerum
 Poscunt effectus non deesset mira operandi,
 Vir sanctus Domino quæ concedere peregit.

X. *Orans tentantem se quod prostraverit hostem.*

Denique sustinuit tentatus ab hoste ruborem,
 Quem Domini pietas in laudis vertit honorem.
 Visens subsidio quamdam suffultus equino
 Matronam, sancta sub religione pudicam,
 In cuius vitæ qui postquam pectora sanctæ
 Dogmata transfudit, disponit forte reverti.
 At mulier nati deportans membra pusilli
 Insequitur sanctum, quatenus benediceret illum,
 De fontis sacra quem jam susceperat unda.
 A sanctoque Dei jam vix infante recepto,
 Antiquo insidias hoste exercente vetustas,
 Dentibus infremuit sonipes, pedibusque relaxis
 Vertitur in rabiem, curritque, salitque, meatque.
 Quod cernens, stupidos genitrix avertit ocellos,
 Interitum pueri videat ne forte ruentis.
 Ast utriusque timens damnum vulgus famulorum,
 Non fletus, planctus, luctus emittere cessat.
 Petrum cunctantem sed quæ suscepit in undis,
 Dum cecidit puerum conservat dextera Christi.
 Munera namque precum postquam porrexit in altum
 Vir Domini, illæsus puer incolumisque repente
 Ad terram venit, vector datur atque quieti,
 Et mater lætis prolem amplexatur in ulnis :
 Ad decus et famuli Dominus sic transtulit hostis
 Fraudes, ac humili doctrix fuit ala superba.
 Denique nullius voluit conscendere posthæc
 Dorsa ferocis equi, potius sed mitis aselli :
 Nempe tenens, mortem properat dum sumere Vita,
 Isto quod vili fuerit gestamine vecta.
 Causa doctrinæ sic dum loca plura peragrat,
 Sedulus huic sancto lator sufficit asellus.
 Et quocumque sui gressus vestigia flexit,
 Aut resonat Christo sancto modulamine psalmos,
 Illius aut verbum doctrinæ auditur ab ore.
 Nec mirum lingua Christum si prædicat ipse,
 A cuius sobria modicum nec mente recessit :
 Per quem consuluit miseris, durisque superbis
 Exstitit, angorem solans clementer eorum;
 Inque crepans rigide mores compresserat horum.

XI. *Quod fama motus hunc visit rex Dagobertus.*

Tempore nam quodam sancti rumore coactus
 Militis atque sui cuiusdam Giselemari
 Suggestu, partes præfatus venit in illas
 Rex Dagobertus, famulum Domini que revisit,
 Se cupiens hominis precibus committere tanti.
 Quem sacer egregius gemino dignatur honore :
 Roborat hunc sancte sancto signamine dextræ
 Corripit eudeo terrene nascere verentem

A Sedulus ac teneat, quia nulla potentia mundi est,
 Quæ dum magna viget, tenuis vacuatur ut umbra
 Instar et exiguæ gignunt quam flumina spumæ
 Labitur, ad modicum si fiat tentatio venti.
 Immo pati tractet magnos tormenta potenter,
 Cuique datur multum, multum quæretur ab illo
 Qui vix atque Deo rationem reddere pro se
 Sufficit, ex multis quo pacto ferre valebit ?
 Ut præsit potius quam subdi quisque vereri
 Idcirco debet. Nam qui subjectus habetur
 Pro se portabit solo pondus rationis :
 At contra regni qui sublimatur honore,
 Ante Deum proprio, multorum et fasce premetur.

Hæc sobriam regis penetrat correctio mentem,
 Utque suus fiat poscit conviva sacerdos.

B Norma qui Christi fretus convivia mundi
 Non aspernantis, doctrinæ occasio nasci
 Ex hoc ut posset, regalem venit ad aulam,
 Occupat atque diem totam cum nocte sequente,
 Vitæ cœlestis præbens epulantibus escas.
 Cujus et in tantum mulsit constantia regem,
 Quædam de proprio censu ut concederet illi,
 Unde Dei templo posset lucere lucerna :
 Omnino justum reputans, ut sicut ab illo
 Illustratus erat divino lumine, templum
 Munere visibili Domini illustraret et ipse.

XII. *Quod vitare volens homines deserta petivit.*

Pluribus a populis quia vir Domini veneratur,
 Aspectus hominum vitare exinde volebat :
 Ut dum terrenus cautus devitat honores,
 C Contemplaretur secum cœlestia tantum.
 Mundum deseruit mundus, eremumque cupivit,
 Ad cultum Domini quo posset liber haberi,
 Contemplativos et quo decerpere fructus,
 Dum tenet activos ad quos non segnis anhelat,
 Pertractans Dominum partem laudasse Mariæ,
 Optima quod fuerit, quod non raperetur ab illa.

Hoc memorans, vitam contendit adire remotam,

Quo rimaretur cœlestia sola frequenter.
 Tradidit Ecclesiam nec non quam fecerat ipse
 Sub cura alterius procuratoris habendam.
 Cui Giselmarius divina legis amator
 Editus et clara Maurontus stirpe parentum,
 Terras et silvas regis collata potestas

D Cui tunc servandi fuerat, tribuere manendi
 In silva loculum devoti Chrisciacense.
 Qui post Maurontus divino ductus amore,
 Armis depositis habitum sumpsit monachilem.

XIII. *Quod templum in loculo sibi concesso ædificavit.*

Quo vero in loculo sancto magale pararunt
 Præfati heroes, jecit fundamenta templi
 Sanctus, et nanc, uno tantum comitante ministro,
 Ingreditur cellam vili nimium strue factam,
 Cœlestis quo vitæ foret habitatio sanctæ :

Ut vix juncturis hæerent ossa relaxis,
 Difficile et trepidos baculo custode movebat
 Gressus : ac scandens animi conamine mundum,
 Semper mente pia tractat coelestia sola.
 Hic alienus erat seculo, Christoque propinquus.
 Ilum pugnabat contra, expugnabat et illum,
 Qui letabatur quondam quod vicerit Adam,
 Aspicedem super incedens simul et basiliscum,
 Antiqui caput assidue contriverit hostis.
 Despiciens terram cœli suspirat ad aulam,
 Per scalamque Jacob jugiter scandeat ad illam :
 Atque per angustum qui ducit ad æthera callem,
 Continuis precibus munivit iter venerandum.

Nec stricturæ eremi lucis clausere columnam :
 Amplo quin etiam radians fulgore refusit.
 Quare multigenis plures angoribus acti
 Ad sanctum coivere virum, quos ipse benigne
 Suscipiens, sanare precum studuit medicinis :
 Et quo quisque fuit morbo vexatus, ad ipsum
 Accedens, sanus propriam remeavit ad ædem.

XIV. *Cum famulo sanctus loquitur de morte futura.*
 Ast ego virtutes hujus non promere cunctas
 Proposui, vitæ sed tantum insignia sanctæ :
 Ne nimium tardæ dum judicor esse loquelæ,
 Quæ egit multorum signorum fama tepescat.
 Spiritus hoc præsens seclum quo sine reliquit
 Dicere jam satis est, doctis hæc ipsa relinquens.

Namque diem noscens carnis qua ponere tegmen
 Deberet, longi munus capere atque laboris ;
 Accersit famulum sibi qui fuerat Siobardum,
 Quem sic demulcens affatur voce paterna :
 O filii, propriam carnem cito cerno ruendam,
 Quemque diu cupii conspectum regis adibo.
 Vas quo condatur corpus sed perge parare,
 Non nimio cultu, sed carnis ut exigit usus,
 Tempus adusque illud quo conservetur ibidem,
 Quo incorruptelam sumet corruptio cuncta.
 Teque para semper toto conamine, frater,
 Quæ mihi nunc instat tibi quo cum venerit hora,
 Hoc fragile absque metu possis deponere corpus.
 Ipse viam gradior tellus quam tota tenebit.
 Subveniat mihi nunc Christi clementia tantum.
 Eruat atque modo tetri de fauce Iconis,
 Olim morte sua qui me subtraxit ab illa.
 Et qui præsentis tribuit solamina vitæ,
 Largiter ipse mihi concedat dona futuræ.

Hæc Pater : at fletus famulum solvebat amarus
 Sponte pia tamen ipsius præcepta secutus,
 Invento ligno, finditque, cavatque, paratque,
 Utque valet, satagit membris aptare paternis :
 Quodque opus effecit, mœstus plorando rigavit
 Pene prius lacrymis implens quam corpore Patris.

A Cernebat Phœbus, transivit ad æthera sanctus :
 Quem servus posuit vivens ubi jusserat ipse.
 Sed mirum dictu ! peragit dum funera Patris
 Discipulus, subito se subripiente sopore
 Obdormivit, claram quasi traheretur in aulam,
 Vidit et in visu, pulchram nimioque decore,
 Quæque etiam rutili vincebat lumina solis ;
 In qua Richarium cernens habitare beatum,
 Audivit vocem ipsius sibi talia fantem :
 En, frater, qualem Christus mihi contulit ædem,
 Pro vili charam, fulgentem pro tenebrosa,
 Pro sumi plena tanto fulgore coruscam.
 Qui postquam somno fuit expectectus ab illo,
 Lætior obsequium compleverit exsequiarum,
 Disponente Deo, talis tam grandis ut angor

B Soletur famuli, et monstretur gloria saneti.
 A famulo sanctus sicut retuli sepelitur,
 Qua Christi regis servibat maxime votis.
 Nec diuturna quidem post intervalla fuere,
 Abbas cum monachis quos Centula fundus habebat
 Ocioaldus, vir non parvæ religionis
 Quod venit, sancti corpus tulit atque Richari
 Idibus Octobris, posuitque ubi nunc requiescit.
 In quo sæpe loco miranda Deo tribuente
 Fiunt, sancta fides orantum quo patefiat,
 Ac meritis cujus fuerit sacer ille sciatur,
 Psalmista utque canit, Christus laudetur in illo.

XV. *Quidam contractus fit sanus sancti apud antrum.*
 Contractus membris fidei sed robore fortis,
 C Quidam sæpe rogans sancti veniebat ad antrum.
 Hic subito loculo discedens sanus ab illo
 Glorificat Dominum, quod sic suffultus abibat.
 Nec tamen hic solus meruit sentire juvamen,
 Quin etiam multi similis quos gratia visit.

XVI. *Quod sancti meritis solvantur vincula reorum.*
 Quidam constricti vinculis vincetique catenis
 Per callem templo vicinum forte Richari
 Deducebantur : quod mox a longe videre
 Ut possunt, clamant : Christi nos solve sacerdos.
 Ferrea tunc meritis rumpuntur vincula sancti.

XVII. *Frater salvatur, plures cum peste peribant.*
 Sed quid perpressus fuerit de fratribus unus
 Sancti Richarii, nunc exigit ordo referre.
 Crudelis quondam clades multos perimebat

D Indigenas terræ, dira qua denique clade
 Sancti percutitur Richari e fratribus unus :
 Qui licet exitium mortis pro clade timeret,
 Vitam sub tanto didicit sperare patrono.
 Ergo ad mausoleum fratrum comitante caterva
 Sancti confugit velut ad solatia certa.
 Dumque preces ibi cunctorum funduntur ab ore,
 Qui fuerat passus, gaudet discedere sanus

En pauper Christi, fratrum perpende caterva,
Ipsius consors est factus divitiarum :
Qui ante oculos hominum despectus et esse cu-
[pivit,
Anglorum [Angolorum] socias nunc gaudet habere
[cohortes :
Quique in præsentī mundo vitavit honores,
Lætatur, cælum meruit qui jure perenni.
Cunctorum dignus quapropter honore videtur,
Cunctorum Domino mitis qui semper adhæsit.
Expedit et nobis præ cunctis hunc venerari,
Illius membris qui cernimur esse propinqui :
Ut quos nutritiv divini semine Verbi,
Noverit hæredes sibimet succedere dignos.
Illi nec tantum sancto laudatio nostra,
Illius quantum confert imitatio nobis.
Denique plus gaudet si quis bonus illum imitatur,
Quam si clamoso vacuus quis prædicat ore.

A Unde Patres sancti fratresque cohorsque fidelis,
Festum devoti qui tanti Patris adistis,
Ut sitis digni studium exercere laboris,
Ipsius precibus vestri quo vota rogatus
Conscendant summi solii fastigia regis ;
Spirituali vos ipsos ornate decore,
In vobis duplex vigeat dilectio semper,
Assidue ac maneat spei fideique lucerna
Quamque Patres sancti normam docuere secuti,
Ipsis in cælo ut possitis consociari.
Utque jubet Paulus mundi nocitura negantes,
Contenti justo, sæclo vivatis in isto,
Adventum Domini spectantes spemque beatam,
Qui nos a vinculis mortis moriendo redemit,
Exutos culpa populum ut faceret sibi gratum,
B Gloria cui par est cum Patre et Flamīne sancto.
Sit satis hæc sancti de vita pauca tulisse,
Jam labor exposcit primum finire libellum.

LIBRI II CAPITULA.

PROLOGUS.

In eo nihil singulare continetur : de scriptore miraculorum hæc habentur.

- Quæ quia ræthoricus scriptor numerosa videbat,
Cura fuit geminos illi facere inde libellos.
CAP. I. Villæ Sidrudis quædam narratio mira.
II. De quadam tilia in villa quid contigit ipsa.
III. Erupit sancti meritis quod fons in eadem.
IV. Sanatur sancti mulier Burgundio vino.
V. Contrahitur quædam meretrix, sanatur et ipsa.
VI. Pessima cujusdam miseri piscatio furis.
VII. Femina contractis manibus sanatur utrisque.
VIII. Qui fur non fuerat quidam pro fure tenetur.

(Hic apud Anonymum inseritur contractæ femine curatio.)

- IX. Ex utero matris sanatur cæca puella.
X. Fratres Danorum tollunt formidine sanctum.
XI. Dum referunt sanctum, sanatur languidus unus.
XII. Nec non hydropicus reditu salvatur et ejus.
XIII. Unius pueri refovetur debile corpus.
XIV. De quodam cæco contracto et corpore toto.
XV. Donatur visu quædam muliercula cæca.
XVI. Cujusdam vincti rumpuntur vincula ferri.
XVII. Luditur illusor quidam dum pervenit ad nos.
XVIII. Erigitur sancti in festo contracta puella.
XIX. Altera peste pari quædam fit sana puella.

CAPITULA LIBRI III.

PROLOGUS.

(Nihil habet notatu dignum.)

- CAP. I. In visu vidit mulier paupercula sanctum.
II. Sanctus furantem quemdam increpat atque fla-
[gelat.
III. In sancti festo moritur muliercula texens.
IV. Erigitur quædam misere contracta puella.
V. Ad sanctum ductus donatur lumine cæcus.
VI. Quidam contractus toto fit corpore sanus.
VII. Salvatur quidam a misero cruciatu oculorum.

- C VIII. Solvitur unius hominis contractio dira.
IX. Quidam sanatur cunctos per corporis artus.
X. Fit sanus cui damnarat contractio levam.
XI. Cujusdam erigitur contracta sinistra puellæ.
XII. Lætatur quædam salva muliercula dextra.
XIII. Contracti pueri sanatur debile corpus.
XIV. Eloquium recipit primævo a tempore mutus.
XV. Contractus puer in cunis salvatur et unus.
XVI. Danus corrigitur divino jure superbus.

Miracula superioribus indicata capitulis, ab Ingelramno descripta, hic prætermittimus, cum præter metra formam nihil habeant diversum ab iis quæ narrat auctor primarius (apud Mabill. sæc. II Bened., pag. 222). Addidit Ingelramnus librum quartum de relatione corporis S. Ricarii et miraculis exinde consecutis, quem librum ex sæculo V Benedictino statim exhibemus.)

LIBER QUARTUS

SIVE

Digitized by Google

Relatio S. Ricarii abbatis ex Sithiensi monasterio in Centulense.

(Ex ms. codice Centulensi et Anrili Rollandiano.)

Hanc etiam fraude ut per plura solebat adeptus,
Transtulit hinc (20) sanctum, cupiens tam nobile

[lucrum

Cum quisdam sanctis propriæ regionis habere.

Hic jam longævus deponens tegmina carnis,

Filius ut nati jussit fieri suus hæres,

Præsentabat avum proprio qui nomine tantum.

Post regem primus regni tunc jura tenebat.

Vir humilis cunctis, cunctis pius atque benignus,

Filius Hugonis Magni, dux inclytus Hugo :

Postea regali qui sublimatus honore

Rexit Francorum miro moderamine regnum.

Hic graviter tolerans fraudem supra memoratam,

Restituit patriæ quæcunque erepta fuere.

Utque magis celebris fieret regressio (21) sancti,

Præcipit immensam populi glomerare catervam.

Nec solum nostræ convenit concio terræ :

Quin etiam ex multis facta est collectio Francis

Reliquias sancti posthæc mandat sibi reddi.

Accipiens cujus præcepta puer (22) memoratus

Efficitur mæstus tanto pretio cariturus.

Sed reputans si despiciat non esse salubre

Reddidit invitus, veritus ne forte coactus.

Jam tandem præclara dies illuxerat orbi,

Qua debet fieri tam grata receptio sancti.

Procedunt partes, gaudentes et lacrymantes.

Namque illi tradunt quod semper habere vole-

[bant,

Isti suscipiunt sine quo nec vivere curant.

Postea primores populi jurare rogantur,

Quidquam ut non desit penitus de corpore sancti.

Quo facto, nostri festinavere reverti.

O memoranda dies, o lux votive colenda,

Fines dignatur (23) patrios qua visere sanctus!

Hujus lætitiæ vix enarrare diei

Sufficiet quisquam, quisquam vix gaudia tanta,

Adventus sancti quæ concutiebat ubique.

Ad quascunque etenim venit processio villas,

Obvia cunctorum procedit turba colonum,

Ac præ lætitiæ gemitus ad sidera jactant.

Ante sed ad templum, quantum est spatium prope

[leugæ,

Quam pervenissent, dux jam præfatus equino

Descendens dorso, nudis incedere plantis

Incipit, et propriis scapulis portare feretrum,

Et secum plebis qui visi nobiliores.

Illud tamque diu portat lacrymis madefactus,

Altari donec gaudens proprio imposuisset.

(20) Ad oram Chronici Centulensis ms. legitur : Anno Domini 952 *atlatum corpus, et iv K.c. s. pte nb. beati Bertini cænobio illatum, nempe Centulensi abbate Fulcherico, et clericis ibidem existentibus, et apud Hariulfum in lib. iii, cap. 12.*

(21) Hanc restitutionem instaurato Centulensi monasterio restituitque monachis factam fuisse sub

A Sed jam divina quid sit virtute peractum

Perpendat lector. Sancti meritis sociatis

Hæc quam prædixi facta est regressio sancti

Tempore quo plenis campus flavescit aristas.

Sed tot militibus quæ sufficerent quia tecta

Non fuerant, cultos sese sparsere per agros.

Dicere quis poterit fuerit quam diruta messis

Pene omnis, pedibus dum conculcatur equorum

Pars quædam, quædam dum pars depascitur ore ?

Uta est pars etiam stabilita ardente culina

Partibus in multis, cocta radicitus herba.

Tandem discedunt, nuda tellure relicta.

Mira loquar : paucis transactis fere diebus,

Ecce incredibilis coepit succrescere messis

Fructifera, ac demum cum tempus et hora me-

[tendi

Instaret, totos videas flavescere campos,

Ac si nil damni regio perpessa fuisset.

Hæc cernens meritis patrata fuisse Richari,

Ad laudes Domini populus se contulit omnis.

II. *Quod lapsi in puteum vixerunt vir mulierque.*

In sancti mirum fuit et virtutibus illud,

Ipsius festum quia plebs dum multa adiiisset,

Forte secus templi introitum puteus fuit, ex quo

Jamdudum laticis penitus defecerat unda,

Os cujus veteri fuerat de vimine clausum.

Ignari super hunc dum vadunt vir mulierque,

Ipsius in magnum lapsi cecidere profundum.

Quis dubitaret eos mortis discrimen obisse ?

Cernuntur tamen a putei convalle reducti,

Non solum vivi, toto sed corpore sani.

III. *Quod vescens quidam piscis glutivit aristam.*

Exercebat ovans ex consuetudine (24) Palmas

Plebs Domini, quidam sumens cum clericus escam

Cum monachis, ortus non vili stirpe parentum,

Unius incautus piscis glutivit aristam.

Angorem cujus sentiscens vespere facto

Tentat rejicere hanc valeat si forte vomendo.

Sed quia non potuit, gravius fit luce sequenti.

Tertia namque dies præterdit deteriora,

Ac demum in quarta tractat de morte futura,

Disponens etiam fuerant quæ congrua visa.

Abbas et fratres veniant se visere mandat :

Quis ad se ingressis tantum de morte locutus,

D Poscit cum monachis sepeliri quo mereatur.

Pro Domini Cæna, quinta sed luce verença

Hunc sancti ad templum deducit turba paren-

[tum

(25) In Chronico Centulensi ms. exstat diploma Lotharii regis, rogante Hugone duce abbate concessum, quo villæ monachis ab eodem in pago Targonensi assignatæ confirmantur, nempe Botritium et Rolleni-curtis. Actum Compendio palatio, anno Lotharii XXI. Adalbero regis notarius ad vicem Adalberoni: Bænarum archiepiscopi et summi cancellarii

Tempore quo fratres celebrant solemnia missæ :
 Suffultusque viris dextra lævaque duobus,
 Jam ferme expirans sanctam conscendit ad aram.
 Cui postquam imposuit quosdam pro munere li-

[ros,

Nititur ut valuit retro deflectere gressum.
 Sed vix conversus nutu tangente superno
 Sensit aqua tepida perfundi corpore toto
 Semet, et exclamat quia nil angoris habebat.
 Ex hoc nos etiam tanquam de morte reducto
 Lætatur, Domino porrectis laudibus alto.

IV. *De fabro templi tecto qui corruiit alto.*

Ingelvinus erat liguorum cæsor apud nos,
 Qui templi solitus sarcire ruentia tecta,
 Ardua præsumens etiam conscendere plura.
 Hic Paschæ in feriis templi campanar adivit
 Signi disruptum funem religare rogatus
 Injuncto officio sibimet sed rite peracto
 Conatur tecti quoddam obturare foramen.
 Sed deceptus spe qua se bene posse tenere
 Credidit, a celso dilapsus culmine templi
 Concidit, ac penitus horrendam mortem obiisset,
 Parietis in partem nisi vis divina lisset :
 Cujus porrecti lapides sic forte fuere,
 Ut per circuitum posses incedere templi
 Tutius utque per hos valuisset figere gressus,
 Desuper adjunctum munimen erat podiorum, etc.

V. *Quod vixit templum scandens insana puella.*

Unius in rabiem fuerat mens versa puellæ,
 Quæ sensu pravo stimulante errabat ubique.
 Hæc viliæ triviis peragratis tempore noctis,
 Dum matutinos vigiles essemus ad hymnos,
 Ut mos est, portas templi aspiciens patefactas,
 Intrat vociferans ac frendens horrida verba.
 Ad vocisque sonum torquens vestigia nostræ,
 Offendit scalam quæ transmittabat ad altæ.
 Ejus per gradus conscendere nescia cœpit :
 Sed postquam ipsius cœpit contingere summum
 Per porrectarum sic discurrendo petra:um
 Fracturas, sicut mos est, incessit amentum.

(25) Hæc quatuor miracula, quæ nihil singulare
 continent, videre licet in Aprili Bollandiano.

A Cui dubium est illam mortis subiisse ruinam
 Quod tamen et fecit, mortis nec damna subivit.
 Quin etiam vadens ac discurrendo pererrans,
 Venit ad introitum cochleæ qua culmina templi,
 Alta petebantur, quam longa est scandit et ipsam.
 Post hæc quid fecit, cujusquam dicere lingua
 Vix dum sufficiet. Non cessat denique voces
 Edere terrificas, per gyrum et currere templi.
 Nullus et a quanto fuerit servata periclo.
 Cognoscat penitus, nisi qui loca viderit ipsa.
 Nos vero stupidi et formidine sollicitati
 Ipsius casu ne templum pollueretur.

Sed nondum fuerat quia tempus et hora loquendi
 Astanti turbæ certatim significare
 Cœpimus, ascendant, rapiant, secumque reducant.
 B Nemo sed insanam præsumpsit tangere sanus.
 Sponte sua tandem gressus rediit per eosdem.
 VI. *De sancti fantulis a vinclis sponte solutis (25).*

VII. *A sancto frater sanatur fratre rogante.*

VIII. *Quod sancti in festo pluvie ceciderit unda.*

IX. *Prædones sancti nequeunt accendere lignum.*

Est quodam in pag. Ambianense vocatus
 Mons Desiderii (26), vicus cui subjacet unus,
 Ecclesia est cujus sancti sub honore dicata.
 Contra hoc castellum bellum cœpere Royenses :
 Pluribus et villis populatis, vicus aditur,
 Qui, sicut dixi, templum sancti retinebat.
 Hunc furia accensi prædones aggrediuntur,
 Non dubitaturi templum violare profani.
 Forte secus templi sed stabat cereus aram :
 C Hunc præsumentes rapere, asportant abeuntes.
 Sed postquam ad proprias sedes potuere reverti,
 Quam secum tulerant tentant accendere ceram :
 Appositum sibi sed prorsus sic reppulit ignem,
 Ac si in materiam lapidum conversa fuisset.
 Quod rursus tentant, rursumque frustra laborant.
 Pœnitet hoc pacto sancti violasse secreta
 Illos, ac celeres templo sublata remittunt.
 Hæc a nonnullis sic gesta fuisse feruntur,
 Externus quamvis nobis locus ille fuisset.

(26) *Mondidier.*

CIRCA MEDIUM SECULUM.

PAPIAS GRAMMATICUS.

NOTITIA.